

26.45x35.7	1/2	24	עמוד	קטן	26/07/2024	91020484-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790						

אם תרצו אין זו אוגנדה

אולי כך היה: סיפורו של קונגרס, מחלוקת ובמיהה לציון ❖ כ' בתמוז תשפ"ד, 120 שנה לפטירתו של בנימין זאב הרצל נחשון מאיר שפיגלמן

האיש הידק את עניבתו. זקנו היה מסורק וחליפתו מדוגמת, וגראה לו שהאיש שבראי הוא אותו אדם שעמד כאן בבאזל לפני שש שנים קצרות ונאם לפני מאתיים צירים על המדינה היהודית שעוד תקום. "אם לא בעוד חמש שנים, אז בעוד חמישים שנה, אך היה תהיה!" מצטלצלל כעת נאומו באוזניו, והוא שומע את המון מחיאות הכפיים מרעידות את ההיכל. האיש שבראי נאנה, והוא מיקד את מבטו בעיניו. העיניים אותן עיניים, אך החלום, האם השתנה?

תאודור שלף את שעונו מכיס האפודה והציץ בו. בעוד שמונה דקות יחל הקונגרס. האיש שבראי נעלם. בצעדים מדודים התקרב תאודור אל ההיכל ופתח את דלתותיו. 600 ידיים רכות סימנו במחיאות כפיים מנומסות את פתיחת האירוע. הוא סקר במבטו את קהל הצירים, ומפניהם המכורכמות ולחשושיהם הזועמים זיהה את מי שכבר שמעו על ההצעה.

מה הם מבינים? האיש שבראי דיבר בראשו ודחף אותו להתקדם. וכי הם מבינים אילו סכנות יארבו לנו אם לא נפעל מייד? רק לא להתקפל, רק לא להראות סימני חולשה, רק לא לסגת, דחק בו תאודור המשתקף. הוא זקף את גבו. השקט בהיכל היה שבי. איש לא העז להוציא נהג, ושיעולים רבים נכלאו.

"רבתי, אינו דומה הקונגרס הנוכחי לקודמיו; אינם דומים דיבורים בעלמא למעשה. לא המדרש הוא העיקר, גבירותי ורבתי. אין טעם לשבת בשילוב ידיים ולהתפלל לישועה כאשר יש בידינו ברירה. ויש ברירה. הוד מלכותו הציג לנו ארץ יפה, ארץ פורייה, ארץ אשר בה נוכל לחיות לבטח..."

"גבירותי ורבתי, אין טעם לשבת בשילוב ידיים ולהתפלל לישועה כאשר יש בידינו ברירה. ויש ברירה. הוד מלכותו הציג לנו ארץ יפה, ארץ פורייה, ארץ אשר בה נוכל לחיות לבטח"

"לחיות בנכר!" בקעה לפתע יללה מפיו של סטודנט צעיר בעל פנים בוערות ומשקפיים עגולים. "לחיות בנכר, אך לבטח, זאב", השיב לסטודנט הצעיר. המראה החלה להיסדק בראשו, אך הוא לא נסוג. מילות ההתנגדות החריפות גועשות בליבו כמו גלים אל סלע זה ויתר מחודשים, מאז אותה פגישה עם השר צ'מברלין. הוא כבר חזר בליבו על כל טענות הנגד והכיר אותן על פה, אך כמו סלע הוא לא נכנע. לא מאז השמועות, מאז הסיפורים, מאז התמונות.

לרגע עצם את עיניו בחוזקה כדי לטשטש את הזוועות שהזדקרו במוחו, והמשיך: "ובכן, הצעתו הנדיבה של הוד מלכותו היא להקים מדינה יהודית בארץ שכורת מים ואוצרות טבע, ארץ שנוכל להתכנס בה כעם בדחפיות". הוא עצר לרגע, נשם נשימה עמוקה וסקר את פניהם של המאזינים מקצה לקצה, "באוגנדה". השתיקה המחודשת התפרסה כאדווה עגולה המתרחבת על פני אגם שקט לאחר זריקת אבן, ואף התפרשה לשוני צדדיה, אלו השותקים כמודים ומסכימים, ואלו השותקים בשתיקת התרסה מוחלטת.

הראשון ששבד את השתיקה היה סטודנט צעיר אחר. "איזו מין ציונות בדיקת זו תהיה בלא ציון, מר הרצל?!" ויצמן. הוא היה צריך לדעת ששני אלו יארבו לו בפתח. אך קול אחר לא איהר לבוא: "מוטב ציונות בלי ציון מציון בלי ציונות!" החזיר לו באותו מטבע ישראל זנגוויל, מנהיג הטריטוריאליסטיים. וכמו שתי אבני צור אשר התחככו זו בזו הוצתה האש והתפשטה במהירות כבשדה קוצים.

"וועד איז די אַלט מדינה? בלוז אַ נוילאַנד איר צוזאָגן?" (איפה הארץ הישנה, רק ארץ חדשה אתה

לפתע תאודור באדם אחר. זה היה הגנרל דרייפוס בכיכר המסדרים ליד האקול מיליטרו. הוא עמד שם בידיים כבולות וראש שמוט ארצה בעוד מוטחות בו צווחות והאשמות: "מוות ליהודים! מוות ליהודה איש קריות!" ידיו המורמות של תאודור נשמטו והצטמקו ונצמדו אל צידי גופו, ודמעות זלגו מעיניו. דמעה על החשך ודמעה על ההאשמה ודמעה על הקרע הנורא שעומד להתרחש בשל דם הצעירים הלוהט, שאינו שועה אל שיקול הדעת, ועוד מעט ימיט אסון על כולנו. "הבה נצביע, כמו בכל ארגון דמוקרטי", ניסה בכוחותיו האחרונים.

ציוני ציון השתכנעו. הרי הם יודעים שכל ציוני אמיתי לעולם לא יבחר בהצעתו המטופשת והמשפילה. השעה הגורלית נקבעה, ודקות ההמתנה התארכו כשנות נרודים.

...

הגיע הזמן. הוא שב ועלה אל הבמה, מנסה לרפא את המראה ואת החזון שניטשטש. ליבו פעם כמו ציפור כלואה בכלוב, המפרפרת ומשוועת לצאת. "רבתי, אומנם לא ציון היא אוגנדה, ולא תהיה זאת לעולם, אך דעו נא שהדרך היחידה להגשים חלום היא במוכנות להתגמש. יעלו נא שני נציגים בלבד ויישאו נאומים אחרונים". השניים עלו והחלו בקרב האחרון בניסיון לשבות את לבבות המצביעים רגע לפני ההכרעה.

"זהו מקלט לילה בלבד."
"אבל מי ערב לנו שלא נשתקע שם כפתרון קבע?!"
"סוף־סוף ארץ אמיתית משלנו ולא רק חלום או תפילה".

"אבל יהודים בשום אופן לא יהיו מוכנים לעזוב את מקום מושבם אלא אם מדובר בארץ התנ"ך".

לפתע נשמעה עברית רהוטה ומרעננת מספסל אחורי בקהל: "ומדוע חשובה כל כך חזרתנו אל ארץ התנ"ך? הרי אנו כולנו פנינו עורף לעבר. זוהי תהילתנו ותפארתנו!" אמר בקול אליעזר בן יהודה, וסיים: "הבה נתחדש", אמר בהדגשה ובקול, "כן, נהפוך עצמנו חדשים".

זנגוויל ניצל את המומנטום: "אם נחזור לארץ ישראל, גם היא תחזור אלינו! המסורת המעיקה בגולה תעיק עלינו שם אלפי פעמים יותר, לפי ששם היא בביתה. ממשלת הרבנים רק תגבר ותגבר". קולות בוז נשמעו מהקהל, והרב ריינס אומנם שתק, אך שילב את ידיו והזעיף פניו.

תאודור הרגיש צורך להתערב. איך לא השמיע כאן איש את החשוב מכול? "זה בשבילכם, אחינו מן המזרח", פנה אל בני החבורה של ציוני ציון. "אינכם מבינים? הרי

**"בדיוק, מר הרצל!"
ענה לו ז'בוטינסקי, "זה הזמן להתאחד סביב ציון. ציוני ציון", קרא בעוז בשמה של קבוצה שבן רגע נתהוותה, "נא להתכנס לקונגרס ציוני אמיתי באולם המקביל"**

תחת גלגלי האנטישמיות. זה שאנו בני מזל וחיים בשלווה בגרמניה ובצרפת לא אומר שזכותנו לעצור החלטה גורלית כזו. זה היה מקס נורדאו. טוב לדעת שהאנשים הקרובים אליך ביותר תומכים בך.

ולפתע צץ מן המזרח קול חזק ועצבני: "מהי ציונות בלי ציון?! מי לציון אלינו! מי לירושלים אלינו! ציוני ציון התגודדו!" הקריאות נשמעו במבטא רוסי. תאודור לא ציפה לכך. האויב הגיח מאחור, ארב לו במקום מחבוא, במחנם של הסוציאליסטים, החופשים, האפיקורסים, כפי שכוננו בפי הפרומניקים, האדוקים.

הוא מיהר לעברם, מנסה להציל את אשר אפשר להציל. "רבתי", חסם אותם בגופו לפני שיצאו מבעד לדלתות האולם הגדולות, "איננו חייבים להישבע אמונים לארץ זרה או לשלטון האומות, כל שאני מבקש הוא שגראה להוד מלכותו שהעם היהודי מוכן לשתף פעולה. כל עוד נפגין נגד הצעותיהם הנדיבות, יראו בנו יהודים קשי עורף שאין טעם בניהול משא ומתן רציני עימם. זה הזמן להתאחד".

"בדיוק, מר הרצל!" ענה לו ז'בוטינסקי, "זה הזמן להתאחד סביב ציון. ציוני ציון", קרא בעוז בשמה של קבוצה שבן רגע נתהוותה, "נא להתכנס לקונגרס ציוני אמיתי באולם המקביל". המראה הסדוקה התנצצה כליל, ותאודור לא מצא בה עוד את פרצופו שלו כי אם רסיסים של חלומות ככוכבי השמיים שלעולם לא יאירו כשמש.

"רבתי, רבתי", הוא נופף לעברם בזרועותיו הארוכות לפני שיצאו מהאולם, "אל נא נחזור על טעותנו. ציון יקרה לי לא פחות משהיא יקרה לכם. אם לא נתאחד כעת, ניוותר יהודים נודדים ומבודדים עוד שנים רבות. אנא שמעו את הצעת הוד מלכותו עד תומה", ניסה לאסוף את השברים.

"חשובה לך?! בודאי חשובה לך כמו יהדותך, תאודור", נשמע קולו של אחד הצעירים בחבורה, שהתחבא מאחור. "אתה פוליטיקאי, מר הרצל, ואם כדי להשיג את מה שאתה רוצה תצטרך לנצר את כולנו, גם

"אם תרצו?! אם אתה תרצה!"
"זו רק תחנה בדרך הארוכה העולה ציון. גבירותי ורבתי", הוא נלחץ והרים את קולו, אך משטבע קולו בים הקולות הניף את ידו הגדולה והושיט את אצבעו הארוכה ככידון: "מי מכם שיתנגד", רעם ואיים בכידונו, "היכול לומר בקיישינו הבא 'ידינו לא שפך את הדם הזה?!' נציל נא את מי שעוד אפשר להציל".

האש כמו קפאה לרגע. הכבוד שרחשו לו הקנה לו אותן, אך רק לרגע קט, עד שהמשיך הזעם העצור להתפרץ כלבה מלוע הר געש לזהט, והשקט שוב התנפץ לרסיסים. הוויכוחים נעשו אימתניים, רועשים, כועסים.

הוא ירד מן הבמה ויצא למסע חיפושים חפוז אחר המכרסמים בסכר, המתנגדים שאינם מבינים שבהתנגדותם המטופשת ישטפו את כולנו בנחל סוער. הוא הגיע למחנה הסודר, הפינה שחשש ממנה והביט אליה מפעם לפעם, אך למרבה הפתעתו היא נראתה רגועה לחלוטין. נראה שהיא השלימה עם רעיון רדיקלי כזה מבעוד מועד.

"הרב ריינס", לחש תאודור אל עמיתו מן המזרח, "האינכם מתנגדים להצעת? התעונו לעת עתה את ציון? מה עם 'אם אשכחך ירושלים', הרב ריינס, הלא תישכח ימינו?" אמר במילים העבריות המעטות שהכיר, ומזכר בחופתו, כשאמרן לפני שברית הכוס, ובדמעות שנצנצו בעיניו סבו.

"אם אתה מחפש את קול המתנגדים, אל תחפש אותו במחונן, בנימין זאב", אמר הרב ריינס והניח שתי כפות ידיו החמות על כף ידו הקרה של תאודור, "פיקוח נפש דוחה הכול, אפילו שבת. הארץ חיתכה לנו שנים רבות, היא אינה הולכת לשום מקום".
הוא התקדם מבלבל, סבב במבטים מפוזרים, המולת האנשים הוציאה אותו מריכוז. הוא מיהר אל אחיו מן המערב הלבושים חליפות טוקסידו וחבושים כובעי

"אתה פוליטיקאי, מר הרצל, ואם כדי להשיג את מה שאתה רוצה תצטרך לנצר את כולנו, גם את זה העשה בשמחה. והנה שוב אתה כורע על ארבע לפני האנגלי המתנשא. אתה כונג. כונג!"

26.78x34.3	2/2	עמוד 25	עולם קטן	26/07/2024	91020483-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

היום אנו מתחילים לנוע. מלבד הנמנעים הרבים מסקנת הבחירות ברורה וחד-משמעית. צירים נכבדים, ראשי החיצים השלוחים לישועת עמנו, התכוננו. העם בחר אוגנדה

"גבירותי ורבותי", פתח תאודור את יומו השני של הקונגרס בעיניים חודרות ובלב צמא להקשבה, "אומנם נשלח את אנשינו לאוגנדה ונבחן את ההצעה, אך זכרו, תמונה של נוף, יפה ככל שתהיה, לעולם לא תחליף את הדבר האמיתי, לא משנה כמה נוצצת תהיה. אוגנדה תהיה רק תחנה בדרך אל ציון". הוא נשם עמוק, הביט אל הרב ריינס וציטט בעברית מעט עילגת: "אם אשכח ירושלים, תשכח ימינו".

הרצל עם קבוצת עיתונאים בקונגרס הציוני השישי. לידו יושב עורך העיתון "די ולט", ז. ורנר.

אצלנו במערב אין הסכנות אורבות לנו כמזכר; שכנינו הגויים אינם ברבריים באותה מידה. אנו כשלעצמנו אין לנו מה למהר, ולכן נחכה עוד יום עד שיבוא, זה רק יום, אך מי ידע מה ילד יום לכם. זה הזמן לפעול! הכריזמה שלו כבשה את לב הצירים. קשה לדעת אם בשל ליבו הטהור או רטוריקה גאונת, אבל משהו בו מלהיט את הקהל.

"הם סתם עקשניים", צעק לעברו זנגוויל. "הם כמו ילדים עצבניים שרק מחפשים לבכות ולא רוצים באמת לפתור את הבעיה".

"אתם חושבים שאתם חכמים כאלה, מחושבים כאלה, אציליים כאלה בהצעתכם. מערבים שכמותכם!" התריס בלעג יעקב ברנשטיין-כהן, יליד קייב ומצויני רוסיה, אשר לא סטודנט היה ולא צעיר היה. "נעקור לאוגנדה, ומה אז? הרי הבעיה תעבור איתנו. אל תיתנו לרחמים שלכם לשלוט בכם! אם נשעה אל הצעת הוד מלכותו, מצפונכם הנוקף ישקוט, אך אם אתם מעוניינים לעזור לנו באמת, לעזור לעצמכם, למען ה', אל תתפתו לטפל בעץ החולה מענפיו, רדו לשורשיו. סוף כל סוף ניותר בגלות".

שעה ארוכה של שכנועים וקריאות גנאי הגיעה לקיצה, והצירים התוועדו להצבעה הגורלית. כל מחנה היה בטוח שהמחנה היריב הוא הסכנה הגדולה ביותר שקמה ליהודים מאז ימי המן הרשע. הפתקים התלחלו בדמעות שורפות, וכל אדם חש שהדורות כולם נושאים אליו עיניים ומציצים בפתק שהוטל, אשר יכריע את עתידו של העם היהודי לנצח.

"ומדוע חשובה כל כך חזרתנו אל ארץ התנ"ך? והרי אנו כולנו פנינו עורף לעבר. זוהי תהילתנו ותפארתנו!" אמר בקול אליעזר בן יהודה

בתום הספירה עלה תאודור לבמה בפנים התומות שלא גילו ולו חצי דבר מן התוצאות. "גבירותי ורבותי", אמר, והיך קל הרים את קצות שפתיו, "יש שעם קובע את גורלו. די לחלומות רחוקים, די לפוגרומים, די להפקר דם בנינו ובנותינו, היום אנו מתחילים לנוע. מלבד הנמנעים הרבים מסקנת הבחירות ברורה וחד-משמעית. צירים נכבדים, ראשי החיצים השלוחים לישועת עמנו, התכוננו. העם בחר אוגנדה".

מחיאות כפיים נשמעו מחצי היכל, אך כמאה משתתפים יצאו בקריאות בוז אל האולם המקביל. תם יומו הראשון של הקונגרס.

בדרכו חזרה למלון נהנה תאודור מרוח הערב הקיצי של יפעת. את זקנו וטיילה בין שערותיו. היום הלוחט הגיע לקיצו. במראה שבחדרו לבש האיש שבראי פיג'מה נינוחה, והוא חייך חיוך דק של הקלה ונאחז. אך לפני שהספיק להתכרבל במיטתו ולעצום עיניו נשמעה דפיקה על הדלת. זה היה נורדאו. "הם עדיין שם, תאודור, הם באולם המקביל, שכובים על הרצפה כבתשעה באב. הם בוכים ובוכים ומתאבלים".

האיש שבראי שב ולבש את חליפתו, והוא יצא אל מבצע החילוף, ובנפשו ידע: מבצע זה חשוב מקודמו. "תנו לי להיכנס בבקשה", הוא דפק על דלת האולם בשתיים בלילה, אך רק שמע קריאות "בוגד! בוגד!" מן העבר השני. בסוף נשמע סכסוך מילים קל, ובסופו נפתחה הדלת כפתחו של מחט. זה היה יעקב ברנשטיין-כהן.

"אומנם נשלח את אנשינו לאוגנדה ונבחן את ההצעה, אך זכרו, תמונה של נוף, יפה ככל שתהיה, לעולם לא תחליף את הדבר האמיתי, לא משנה כמה נוצצת תהיה. אוגנדה תהיה רק תחנה בדרך אל ציון"

"אני מצטער, מר הרצל, הצעירים האלו מאבדים לפעמים את הנימוסים שלהם", ונפתח פתחו של האולם. תאודור התיישב על הרצפה ברגליים משוכלות ולא עזב את האולם עד שהצליח לשכנע אותם לבוא לשמוע אותו בבוקר באולם המרכזי. למחרת לבש האיש שבראי את אותה החליפה, אך תאודור הבחין בשערה כסופה חדשה שצצה בזקנו.